

Velvyslanectví České republiky
v Bratislavě

30

VÝROČIE ZALOŽENIA
FAKULTY POLITICKÝCH VIED
A MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

ČESKÉ CENTRUM
BRATISLAVA

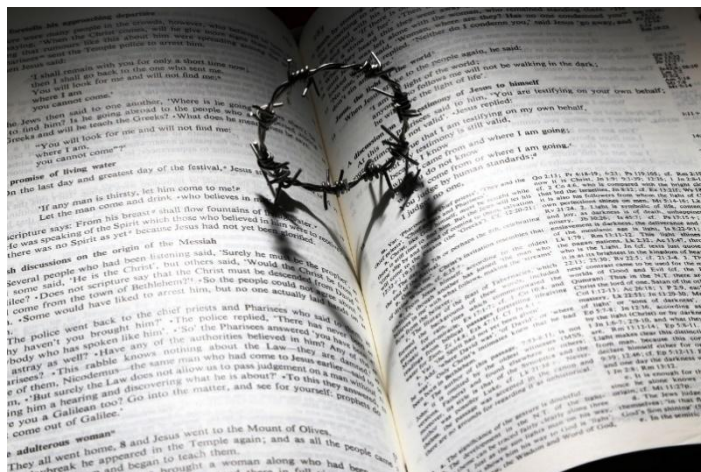

Program konferencie Česká a slovenská literatúra a film s vojnovou tematikou

2. 10. 2025

Fakulta stredoeurópskych štúdií
UKF v Nitre

Česká a slovenská literatúra a film s vojnovou tematikou

Organizátorom konferencie je Veľvyslanectvo ČR v Bratislave v spolupráci s Českým centrom v Bratislave, Ústavom stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF v Nitre a Katedrou medzinárodných vzťahov a diplomacie Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici.

Program konferencie

9:30 – 10:00 **Otvorenie konferencie** (Rudolf Jindrák, Monika Koblerová, Ladislav Szekeres, Peter Terem, Ján Gallik, Miloš Zelenka)

Moderuje: **Miloš Zelenka**

10:00 – 10:15 **Ivo Pospíšil:** *Válka, mír, hrozba a irénismus jako poetologické faktory*

10:15 – 10:30 **Mária Huraj Rošteková:** *Vojnová tematika vo francúzsko-slovenskej kultúrnej spolupráci a jej úloha v budovaní európskej identity*

10:30 – 10:45 **Libor Pavera:** *Zlo přitahuje (nejen filmaře)*

10:45 – 11:00 **Tomáš Horváth:** *Slovenská modernistická literatúra a 1. svetová vojna. Medzi faktografiou a fantastikou*

11:00 – 11:15 **Petr Komenda:** *Geneze Čepových povídkových knih Tvář pod pavučinou a Polní tráva za německé okupace (1939 – 1945)*

11:15 – 11:35 **Diskusia**

11:35 – 13:00 **Obed**

Moderuje: **Štefan Timko**

13:00 – 13:15 **Tibor Žilka:** *Autenticita vojnovéj tematiky v literatúre a vo filme*

13:15 – 13:30 **Alexej Mikulášek:** *Narativní hra na válku a odboj v optice „novorománového“ filmu*

- 13:30 – 13:45 **Marek Janičík:** *Tmavomodrí jazdci a nebesí letci: Filmová reprezentácia vojnového pilota ako mýtu a traumy v hraných filmoch v československom kontexte*
- 13:45 – 14:00 **Kristína Pavlovičová:** *Reflexia tureckých nájazdov v slovenskej renesančnej a barokovej poézii*
- 14:00 – 14:20 **Diskusia**
- 14:20 – 14:30 **Prestávka**

Moderuje: **Štefan Timko**

- 14:30 – 14:45 **Dominik Vančo:** *Druhá svetová vojna ako spúšť'ač archetypálneho ľudského zla v diele Jozefa Kariku Na smrť*
- 14:45 – 15:00 **Kryštof Kočtár:** *„Prostřednictvím svých montáží předvolat před soud“: obrazy holokaustu (filmaři) znovunalezené*
- 15:00 – 15:15 **Beata Koziel:** *Obraz války v československé a polské literatuře a jeho převedení na stříbrné plátno*
- 15:15 – 15:30 **Ján Gallik – Zuzana Vargová – Monika Adamická:** *Až dozrieme alebo vojna ako princíp*
- 15:30 – 15:50 **Diskusia**
- 15:50 – 16:00 **Záver**

3. október 2025

10:00 Premietanie filmu *Signum laudis* v Českom centre (Český dům) –
Prepoštská 6, P. O. Box 348, 814 99 Bratislava

Anotácie príspevkov

prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc. (Masarykova univerzita v Brně): *Válka, mír, hrozba a irénismus jako poetologické faktory*

Autor přítomného příspěvku analyzuje různé podoby hrozeb, války, míru a irénismu jako jedné z reflexí těchto jevů na materiálu různých literatur souběžně s typologií funkcí válečných motivů, mj. v díle českého romanopisce Aloise Jiráska (1851 – 1930). Tvrdí, že nemusí jít vždy jen o tematologii (Stoffgeschichte), ale také o poetologické faktory, které působí na tvar literárního artefaktu. Analogicky k svým předchozím výzkumům, které se týkaly například fenoménu šílenství jako žánrotvorného faktoru, ukazuje v tomto smyslu na hrozby, násilí, válku, mír a irénistické koncepce jako formotvorné činitele, které transcendují z tematiky do vnitřní struktury literárního díla a vnášejí do něj svébytné estetické dimenze. Jsou literatury, které z historických příčin kultivují tuto tematiku, a tedy i tvar, literární morfologii s vysokou, často šokující frekvencí, jiné naopak s mnohem menší intenzitou. Tím se tato transcendující témata stávají nejen signálem morfologických změn, ale také lakmusovým papírkem typologie národních literatur jako podklad ke koncipování komparativních pohledů a ke světové literatuře a jejího kánonu.

doc. PaedDr. Mária Huraj Rošteková, PhD. (Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici): *Vojnová tematika vo francúzsko-slovenskej kultúrnej spolupráci a jej úloha v budovaní európskej identity*

Tento príspevok sa zaoberá úlohou vojnovéj tematiky v kontexte bilaterálnej kultúrnej spolupráce medzi Francúzskom a Slovenskom a jej reflexie v súčasnej kultúrnej produkcii. Ako konkrétny prípad je predstavený slovenský dokumentárny film „Naša Líza“, ktorý rozpráva príbeh francúzsko-slovenskej hrdinky Slovenského národného povstania. Film, na ktorého vzniku sa významne podieľal diplomatický zástupca s dôrazom na vyhľadávanie francúzskych väzieb na SNP, demonštruje, ako môžu špecifické historické naratívy, prepojené prostredníctvom kultúrnych

projektov, posilňovať spoločné európske hodnoty a kolektívnu pamäť. Skúma sa, akým spôsobom tento typ kultúrnej diplomacie presahuje bilaterálne vzťahy a prispieva k širšiemu vnímaniu európskej spolupatričnosti, pričom kladie dôraz na význam vojnovnej tematiky ako prostriedku pre reflexiu zdieľanej minulosti a formovanie budúcej európskej identity.

prof. PhDr. Libor Pavera, CSc. (Vysoká škola ekonomická v Prahe):
Zlo přitahuje (nejen filmaře)

Príspevek sa zameriava na historické udalosti spojené s Reinhardom Heydrichom, jedným z hlavných strýjců holokaustu, prezdívaným „řezník z Prahy“ či „muž se železným srdcem“. Heydrich byl klíčovým architektem „konečného řešení židovské otázky“ a organizátorem státního teroru i perzekuce všech „nežádoucích“ skupin – nejen Židů, ale i Romů, homosexuálů a dalších menšin. Jeho technokratický přístup a chladná efektivita vedly k systematickému vyvražďování milionů lidí, včetně zřizování vyhlazovacích táborů napojených na železniční tratě, zejména v Polsku (Operace Reinhard). Príspevek reflektuje, jak toto zlo dlouhodobě fascinuje nejen historiky, ale i filmaře. Zásadním dílem je drama Bent (nejprve divadelní hra, později film), které tematizuje holocaust, historii i pronásledování LGBTIQ+ osob v nacistickém Německu. Heydrich nebyl jediným strýjcem zla, ale jeho metody a vize měly následovníky a určovaly průběh nacistické genocidy. Príspevek upozorňuje na propojení technokratického plánování s ideologickým fanatismem a na to, jak se „konečné řešení“ týkalo nejen Židů, ale všech, kdo byli režimem označeni za „nepohodlné“ či „jiné“.

Mgr. Tomáš Horváth, PhD. (Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i.):
Slovenská modernistická literatúra a 1. svetová vojna. Medzi
faktografiou a fantastikou

Témou príspevku budú predovšetkým texty Jána Hrušovského, Boleslava Bratislavského, prípadne Štefana Letza, Teodora Kunsta a Viliama Kopečného. Žánrovo sa situujú medzi faktografickou prózou – denníkom/memoármi (Hrušovského literárny debut *Zo svetovej vojny*, 1919) a beletriou: Hrušovského román *Muž s protézou* (1925), poviedka *Mamma mia!* (1925) a román *Peter Pavol na prahu nového sveta* (1930). V knihe *Zo svetovej vojny* je vojna reprezentovaná ako totálny chaos masového zabíjania, absolútnej dezorientácie. Panika z bezprostredného ohrozenia smrťou znemožňuje akúkoľvek taktiku či plánovanie. Boj je splynutím subjektu s masou, rozpustením sa v nej, subjekt sa ocitá v akomsi mrákotnom stave. *Muž s protézou* rozohráva tragickú milostnú hru v salzburskom zázemí pri čakaní na odchod na front – krivka sujetu vykresľuje disociáciu hrdinovej psychiky, jeho konečnú stratu srdca („protéza“) a sadomasochizmus v ľúbostnom vzťahu. V románe i v memoároch sa vyskytuje motív vojaka, ktorý vopred vycíti svoju smrť, pričom význam tohto motívu závisí od kontextu, či je situovaný v románe (fikcii) alebo v próze faktickej reprezentácie. V poviedke *Mamma mia!* (1925) píše Ján Hrušovský v režime žánru fantastiky (Tz. Todorov) – po smrti vojakov viacerí ľudia počujú ich (nadprirodzené?) stony. Súčasný výskum hovorí o ne-miestach pamäti, ktoré boli miestami hromadného vyvražďovania a ich „vyžarovanie“ (aj na čisto materiálnom základe – čiastočky zabitých tiel) vyvoláva silnú somatickú reakciu subjektu. Na záver poviedky v motíve škrtiacich rúk kostlivca (v stopách po nich na tele rozprávača) dochádza k fantastickému prelomeniu zákonitostí pozitivisticky nazeraného sveta. Aj Boleslav Bratislavský v poviedkach z 20. rokov 20. storočia okrem metaforizovanej pamäti, „duchov“ vojnovkej minulosti, ktorí sú stále medzi nami (Vidina umierajúceho, 1920), píše „vojnové“ poviedky aj v režime fantastiky: napr. v poviedke *Slnečnica* (1924) to, čo zachráni hrdinovi život pred roztrhaním granátom, je hýbuca sa slnečnica, ktorá sa javí ako kynúca ruka: podľa interpretačných možností to bola buď

intuícia, jasnozrivý sen, alebo nadprirodzená ochranná moc. Bratislavský tiež podáva anatómiu psychickej dezindividualizácie, splynutia s masou v bojovom ošiali podobne ako J. Hrušovský v knihe Zo svetovej vojny.

Mgr. Petr Komenda, Ph.D. (Univerzita Palackého v Olomouci):
Geneze Čepových povídkových knih Tvář pod pavučinou a Polní tráva za německé okupace (1939 – 1945)

Okupace a válka proměnily radikálně Čepovo psaní. Atmosféra let čtyřicátých výrazně určovala motivickou výstavbu jeho děl, změnila koncepty postav, v nichž poprvé od autorových počátků se do popředí dostává postava kněze či mariánský kult, smrt je tematizována v nových souvislostech – nikoli jako cesta k věčnosti, ale jako nesrozumitelná šifra. Válečná cenzura rovněž zasáhla některá vydání starších děl. Zřetelně se však transformovala autorova „tvůrčí dílna“, v níž se na jedné straně k sobě přibližují a prolínají meditativní, esejistická poloha s žánrem povídky, takže vznikají svého druhu básně v próze, na straně druhé skrze posílení metonymie autor pročišťuje příběh zdůrazněním situovanosti postav, z níž není mnohdy rozpoznatelný smysl dějinných událostí a úderů osudu, jež jsou postavy nuceny nyní jen odhadovat. Dochované rukopisné a časopisecké verze a varianty Čepových prozaických válečných textů (zejména při genezi Polní trávy se podařilo uchovat velké množství rukopisů dnes uložených v LA PNP) umožňují zřetelný vhled do autorova zápasu o nové stylové vyjádření válečné zkušenosti.

prof. PhDr. Tibor Žilka, DrSc. (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre): *Autenticita vojnovej tematiky v literatúre a vo filme*

Dej v prozaickej tvorbe či vo filme môže byť založený buď na autentickom zážitku, alebo na zážitku z čítania či z filmovej recepcie. O vojne vznikajú kvalitné umelecké diela predovšetkým z autentických zážitkov autorov či režisérov; svedčia o tom novely a romány, ako aj filmy slovenských tvorcov, ktorí vojnu zažili, ba navyše boli aj priamymi aktérmi či subjektmi diania ako účastníci Slovenského národného povstania alebo partizánskeho

odboja. Dôkazom sú spracovania svojských zážitkov u týchto autorov: D. Tatarka stál aj pred popravčou čatou počas SNP, V. Mináč sa aj osobne zúčastnil bojov proti Nemcom, L. Mňačko sa pripojil k partizánom v moravskej Ploštine a jej okolí, P. Karvaš po vypuknutí povstania pôsobil v Slobodnom slovenskom vysielacom nesporene aj pod vplyvom popravy obidvoch rodičov nacistami vo väzení v Nemeckej. Tieto silné zážitky priamo alebo nepriamo sa stali námetom či impulzom v ich tvorbe s vojnovou tematikou a následne aj vo filmovej adaptácii ich diel. Možno túto autenticitu ukázať prostredníctvom rozboru konkrétnych umeleckých skvostov: novely D. Tatarku: *Kohútik v agónii* (1959); románu L. Mňačka: *Smrť sa volá Engelchen* (1959) a jeho filmovej adaptácie (1963); drámy P. Karvaša: *Polnočná omša* (1960) a jej filmovej adaptácie (1962).

PhDr. et PaedDr. Alexej Mikulášek, PhD. (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre): *Narativní hra na válku a odboj v optice „novorománového“ filmu*

Válka ve filmové optice má mnoha podob tematické re-prezentace, od heroicko-patetické, existenciální, psychologicko-dramatické, naturalisticko-realistické, přes formu dokumentu nebo výchovné pomůcky, nástroje informační války až po onu humoristickou nebo satiricko-perziflažní. Tematizace války v československo-francouzském filmu Alaina Robbe-Grilleta (1922 – 2008) *Muž, který luže* (1968, fr. *L'Homme qui ment*, autorský scénář i režie) je zcela odlišná, provokativně polemická vůči tradicím literární i filmové re-prezentace. Je možné ji vnímat v kódu modernistickém i postmodernistickém, jako umělecký experiment plný narážek a skrytých významů (s divácky mezními hodnoceními). V rámci reminiscence na klasický partyzánský půdorys se s válkou asociované události stávají předmětem radikálního znejistění, dochází k rozpadu diváky anticipovaných hodnot, k narativní fragmentaci, k rozostřování významů, ke hře „na pravdu“, která může být jakoby nekonečná, bez časoprostorových a morálních pravidel.

Mgr. art. Marek Janičík, ArtD. (Akadémia umení v Banskej Bystrici):
Tmavomodrí jazdci a nebeskí letci: Filmová reprezentácia vojnového pilota ako mýtu a traumy v hraných filmoch v československom kontexte

Príspevok sa zameriava na komparatívnu analýzu českých filmov *Tmavomodrý svet* (2001) a *Nebeskí jazdci* (1968), ktoré reflektujú tému československých letcov bojujúcich v RAF počas druhej svetovej vojny. Analýza sa sústreďuje na vývoj filmovej reprezentácie vojnového hrdinu – pilota a emigranta – v kontexte meniacich sa historických a politických okolností. V komparácii s filmovými dielami ako *Balada o pilotovi* (1961) či ďalšími scenármi Jiřího Stránskeho sa príspevok pokúša načrtnúť obraz hrdinstva, vlastenectva a individuálneho osudu v rôznych ďalších dielach. Zvláštny dôraz je kladený na ideologické rámce, emocionálne ladenie a vzťah medzi kolektívnym naratívom a osobnou traumou.

Dr. theol. Kristína Pavlovičová, PhD. (Trnavská univerzita v Trnave):
Reflexia tureckých nájazdov v slovenskej renesančnej a barokovej poézii

Príspevok sa zameria na zobrazenie tureckých nájazdov a ich následkov v slovenskej poézii obdobia renesancie a baroka v domácom jazyku, pričom bude porovnávať renesančné a barokové stvárnenia. Pokúsi sa odhaliť biblické inšpiračné zdroje tohto zobrazenia, a to najmä v barokovom období. Overí predpoklad, že barokoví autori sa pri vyjadrovaní skúseností s vojnovými traumami a násilím opierali o biblické motívy a obrazy.

PhDr. Dominik Vančo, PhD. (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre):
Druhá svetová vojna ako spúšť'ač archetypálneho ľudského zla v diele Jozefa Kariku Na smrť

V prozaickej tvorbe Jozefa Kariku možno sledovať tematizovanie archetypálneho zla v rôznych kontextoch ľudského života. V románe *Na smrť* (2012) predstavuje základný dejový rámec fakt druhej svetovej vojny a najmä holokaustu. Takáto východisková románová situácia autorovi ponúka priestor na demonštráciu archetypálneho zla v človeku, resp.

na výrazný negativní charakterový obrát postav. V příspěvku sledujeme charakterový vývin jednotlivých postav s důrazem na spracovanie postavy nacistického lékaře J. Mengeleho.

Mgr. Kryštof Kočtář (Masarykova univerzita v Brně):
„Prostřednictvím svých montáží předvolat před soud“: obrazy holokaustu (filmaři) znovunalezené

Koncept „writing back“ – známý především z literární teorie – pojmenovává situaci, kdy postkoloniální autoři skrze své texty „vrací úder“ opresivním diskurzům dominantním v době kolonizace jejich zemí, čímž se tak tyto diskurzy stávají retroaktivně podvraceny. Co když je však takto konáno pomocí jakéhosi zpětného dopsání, tj. „paraziticky-tvůrčího“ napojení se a rozvinutí dobových textů pocházejících z per kolonizátorů samotných? Apropriaci ne nepodobnou této lze pozorovat v několika found footage filmových dílech ze střední a východní Evropy, které se vztahují k holokaustu, tj. častému referenčnímu bodu postkoloniálních studií. Tyto snímky sdílí snahu demaskovat násilí a bezprávi páchané nacisty v okupovaných územích pomocí znovuvyužití záběrů, které zde v době okupace nacisté sami natočili. V některých případech je poříдили pro účely propagandy, jindy šlo o privátní filmy. Výchozí materiál si tedy autoři děl jako např. Nedokončený film (2010), Varšava: Rozdělené město (2019) či Babij Jar. Kontext (2021) přisvojují a různými způsoby s ním manipulují. Konají tak především za účelem jeho kontextualizace – mj. je kladen do juxtapozice s kontra-materiálem či usouvztažňován s výpověďmi přeživších židů a židovek. Jako by se tato díla tedy ocitla situována v „typech kinematografi“, které, slovy filozofa Georgese Didi-Hubermana, chtějí „prostřednictvím svých montáží ‚předvolat před soud‘ jistý historický stav nebo ‚vznést žalobu‘ proti jisté politické situaci.“ Ve svém příspěvku představím tvůrčí strategie a estetické volby, pomocí nichž tato vybraná found footage díla dodatečně provádějí právě ono „předvolání před soud“. Pro jejich ve střeoevropském kontextu výše naznačené „rozvinutí“ výchozího materiálu pak budou zároveň představeny jako výzva pro postkoloniální koncept „writing back“.

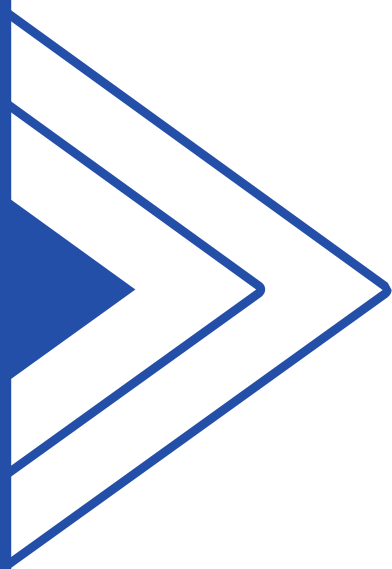
Mgr. et Mgr. Beata Kozieł (Univerzita v Bielsko-Biała): *Obraz války v československé a polské literatuře a jeho převedení na stříbrné plátno*

Příspěvek se zaměří na zobrazení totalitní moci autorů polské a československé literatury 20. století. A to zejména na studium děl spisovatelů v kontextu nacismu, čili jejich moci během druhé světové války. Cílem bude ukázat, jakým způsobem vybraní autoři reagovali na prožitek války, do jaké míry ve svých dílech dokázali zachytit autenticitu doby, zda jejich obraz zachycení války zachoval jejich autorskou identitu, a do jaké míry podlehli ideologickému tlaku a společenským normám. Účelem bude také porovnat, zda se obraz války zachycený v literatuře nějakým způsobem měnil, a to s ohledem na čas, kdy daná díla byla psaná (knihy reagující bezprostředně v poválečném období nebo ty, které vznikaly až později). V příspěvku bych také ráda porovнала u vybraných titulů, zda během jejich zfilmování došlo do určitých posunů v zachycení obrazu války nebo zda věrně navazují na předlohy atd.

doc. PhDr. Ján Gallik, PhD. – doc. PhDr. Zuzana Vargová, PhD. – PhDr. Monika Adamická, PhD. (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre): *Až dozrieme alebo vojna ako princíp*

Debutová básnická zbierka Milana Rúfusa *Až dozrieme* sa dá interpretačne chápať aj ako výzva alebo nádej, že ľudstvo duchovne dozreje a konečne prestane opakovať tragické chyby, medzi ktorými vojny patria k najzásadnejším. Názov zbierky sme len metaforicky použili ako súčasť názvu príspevku, ktorý však vo svojom obsahu na toto dielo odkazovať nebude. Cieľom je skôr poukázať cez komparáciu novely a filmu s totožným názvom *Ema a smrťihlav* na nezmyselnosť vojny, ktorú niektorí jedinci využívajú a zneužívajú na vlastné principiálne jestvovanie. A deje sa tak neustále, žiaľ, i v súčasnosti. Útla novela Petra Krištúfka *Ema a smrťihlav*, ktorá vyšla v roku 2014, sa totiž stala predlohou pre tvorbu scenára k rovnomennému filmu (v slovensko-českej koprodukcii), ktorý mal

premiéru na Medzinárodnom filmovom festivale v Karlových Varoch, do slovenských kín sa dostal 26. septembra 2024 a stal sa aj slovenským národným kandidátom pre 97. ročník prestížnej ceny Oscar Akadémie filmových umení a vied v kategórii Najlepší zahraničný film. Na tvorbe scenára spolupracoval autor novely Peter Krištúfek s režisérkou filmu Ivetou Grófovou. Peter Krištúfek sa však natáčania a premiéry filmu nedožil, pretože v roku 2018 tragicky zahynul pri nehode autobusu. Čo sa týka zobrazovaných udalostí a samotného príbehu novely a filmu, tak nejde len o nedávnu históriu, ale priam nadčasovo zasahuje aj súčasné geopolitické dianie v Európe i vo svete (vojenský konflikt na Ukrajine či v Pásme Gazy).

Informácia pre autorov a autorky príspevkov:

Príspevky budú publikované v monotematickom čísle časopisu *Stredoeurópske pohľady* (č. 1/2026). Termín zaslania príspevku v rozsahu do 10 (12) normostrán vrátane zoznamu literatúry je do 31. 1. 2026. Formálne pokyny pre úpravu príspevku nájdete na stránke časopisu www.stredoeuropskepohlady.fss.ukf.sk.